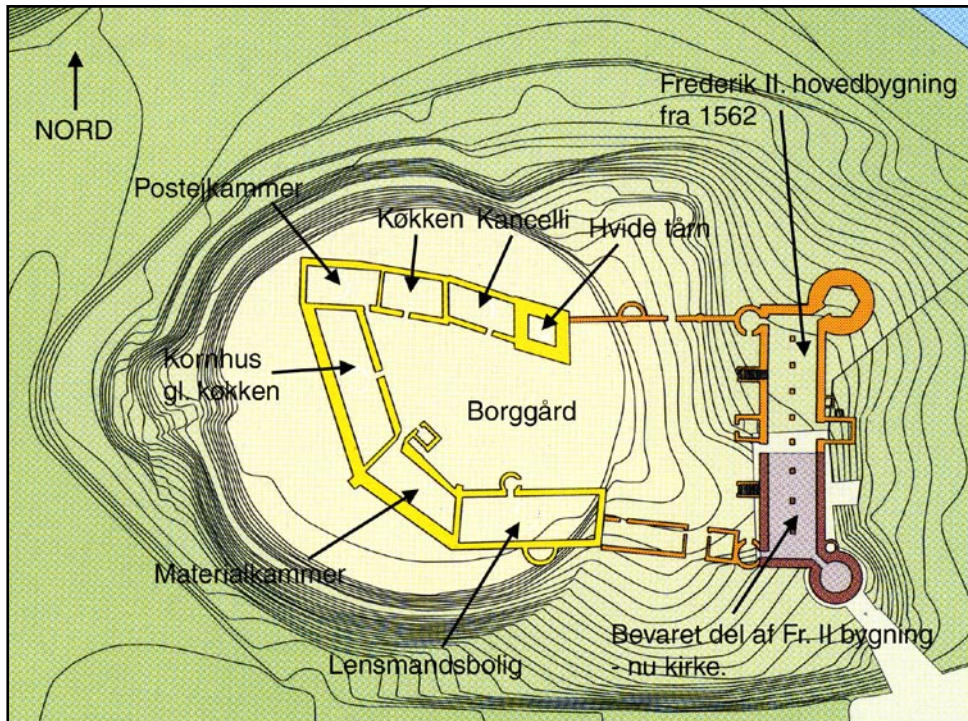

Skanderborg Slot. En af middelalderens kongeborge

Gentegnet plan over Skanderborg Slot fra 1668 med højdekurver. Klik på kortet for yderligere forklaring. (efter J. Koch 1999)

Skanderborg Slot, som den nuværende slotskirke (Se illustration 1) er den sidste bevarede del af, er en af Danmarks betydeligste kongeborge fra middelalderen (se også Kalø Slotsruin).

Borgen blev formodentlig grundlagt af Valdemar den Store (1157-82), og var i næsten hele dens brugstid kronens ejendom. Kun i en kort periode i 1400-tallet var borgen pantsat til bispem i Århus.

Borgen (Se illustration 2) ligger yderst velplaceret og strategisk korrekt på en lille ø med god oversigt over det omgivende land, og dens forsvarsevne blev afprøvet flere gange.

I 1340 var borgen besat af Holstenske besættelsestropper, og hele Danmark var stort set pantsat til Holstenske grever. Niels Ebbesen (se Nørreris Voldsted) forsøgte at generobre borgen med sin bondehær, men tabte da Holstenerne fik

forstærkninger og gjorde udfald fra borgen. Herunder dræbtes mere end 2.000 mand - også Niels Ebbesen, som blev lagt på "hjul og stejle" til skræk og advarsel. I 1368 blev borgen igen belejret under krigen mod de tyske Hansessteder. Borgen var i mellemtiden kommet tilbage på danske hænder, og det lykkedes da at holde stand mod tyskerne.

Den første omtale af borgen er fra 1247, hvor Kong Erik 4. Plovpenningss dronning Jutta opholdt sig på slottet. Det fortælles, at hun ofte "aflagde visit" hos Munkene i Øm Kloster, hvor hun uhæmmet fratog dem alt hvad hun havde brug for. Når man besøger stedet i dag, kan det være svært at forestille sig hvordan der så ud i middelalderen, hvor borgen til at begynde med lå næsten ensomt på bakken, og hvorom Skanderborg købstad gradvist opstod. Af middelalderborgen er der ikke meget tilbage. En tegning fra 1668 (se oversigtsplanen) giver dog et godt indtryk af den nu forsvundne bygningsmasse. Borgen var dengang et trefløjet anlæg ud fra et svært befæstningstårn i borgens nordside. Dette såkaldte "Hvide tårn" med rhombeformet grundplan var 11 x 11 m stort og med 2,5 m tykke mure, og det 28 m høje tårn var delt i 4 etager og med 2 kælderetager. Det stod endnu i 1700-årene. Den øvrige middelalderborg blev nedrevet i 1720.

Slotskirken (Se illustration 3) med det runde tårn som står tilbage indgår i nutidens kirke, og er et resultat af den store udbygning som Frederik II. iværksatte i 1562. En stor del af bygningerne opførtes af materialer fra Øm Kloster, som blev nedlagt efter reformationen i 1536. Borgen blev da tilføjet nye hovedbygninger på østsiden af borgbanken flankeret med hjørnetårne, og det er i stueetagen i den sydligste del af disse slotskirken nu ligger. Det var også under Frederik II., at Skanderborg i 1583 fik sine købstadsrettigheder.

De sidste ændringer af Skanderborg Slot (Se illustration 4) fandt sted under Frederik IV, som i 1718-22 ombyggede slottet. Kun hovedfløjen mod øst og det hvide tårn blev bevaret, og slottet blev ændret til et trefløjet lystanlæg med vestvendt åbning til en stor park og dyrehave. Christian VI. og Frederik V. besøgte kun slottet enkelte gange, og slottet forfaldt gradvist. Under Christian VII blev det besluttet at nedrive slottet samt at nedlægge Skanderborg rytterdistrikt. Slottet blev bortaktioneret til nedbrydning i 1767, og som sagt blev kun slotskirken (Se illustration 5) bevaret, og den har siden hen fungeret som sognekirke for Skanderborg.

Slotsbanken (Se illustration 6) henligger nu som park og den tidligere gårdsplads mod nord har siden 1773 fungeret som kirkegård. Området (Se illustration 7) øst for Slotskirken er udplaneret og her står en mindestøtte (Se illustration 8) for Frederik VI. (1808-39). Der har kun været foretaget to arkæologiske undersøgelser på Slotsbanken - i 1899 og 1924-25 - og derfor kendes slottets ældste bygningshistorie væsentligst kun fra de skriftlige kilder.

Illustr.1 Slotsbanken og Skanderborg Slotskirke set fra vest.

Illustr.2 Udsnit fra Videnskabernes Selskabs kort over Skanderborg fra slutningen af 1700-tallet. Øen med slottet ligger midt i billedet.

Illustr.3 Slotskirken stammer fra Frederik II. Udbygning af slottet fra 1562.

Illustr.4 Maleri fra 1746 med Frederik II. Nye hovdebygning og middelaldertårnet som da var hvidkalket.

Illustr.5 Skanderborg Slotskirke set fra øst.

Illustr.6 Slotsbanken er i dag park og kirkegård og med flotte udsigter.

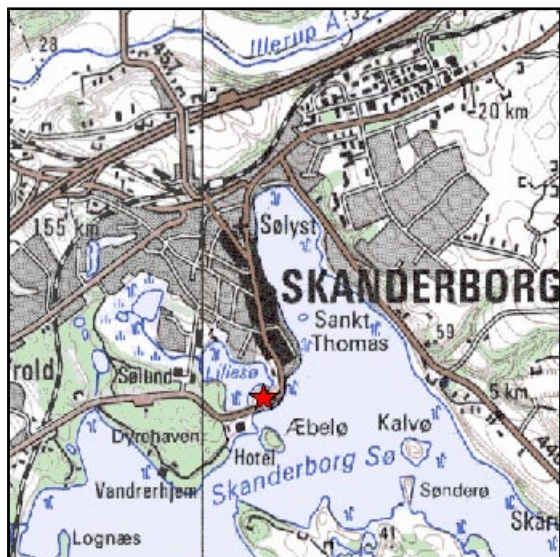
Illustr.7 Slotsbanken hvor middelalderborgen lå set fra sydøst.

Illustr.8 Mindestøtten over Frederik VI. på slotsbanken.

Til notater:

Adgang:

GPS-koordinater (UTM):
E 558104 N 6209463

Luffoto © COWI

Kort © KMS

Fra motorvej E45 ved Skanderborg køres imod Skanderborg Centrum. Fortsæt gennem centrum til byens sydlige udkant (vej 170) og parker på parkeringspladsen langs vejen ved skiltet "Skanderborg Slotskirke"

Faciliteter:

Informationskiltning i parkanlæg og på kirkegård samt slotsbanke. Info-folder i kirkens våbenhus.

Afstand til fortidsminde: 100 m.

Særlige forhold:

Handicapvenlige adgangsforhold med hjælper.

Litteratur:

Historisk database over Østjylland
<http://www.strejf.dk>

Jan Kock:

Borg og vold

Populær gennemgang af 27 middelalderborge og voldsteder i Århus Amt
Århus Amt, erhversafd. 1999
ISBN: 87-90099-62-1

Carsten Henrik Bang:

Guide til Danske fortidsminder

Rigt illustreret guide til ca. 500 offentligt tilgængelige fortidsminder i Danmark
Gyldendal og Skov-og Naturstyrelsen 1994
ISBN: 87-00-17166-2

Bendt Nielsen m.fl.:

Historier i Søhøjlandet

Oversigt over udvalgte natur- og kulturmiljøer i det midtjyske søhøjland
Søhøjlandets Økomuseum 2002
ISBN: 87-988892-0-6

Henning Dehn Nielsen:

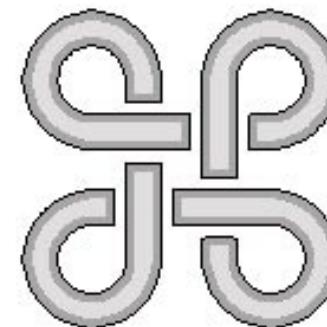
Kirker og Klostre i Danmark

Opslagsværk og guide til ca 480 danske kirker og klostre.
Sesam 1995
ISBN: 87-7801-424-7

Poul Henning Jensen:

Natur og Kulturguide til Århus Amt

Rigt illustreret og populær guide til Århus Amts historie, natur og seværdigheder
Århus Amt 1997
ISBN: 87-90099-19-2
www.aaa.dk/aaa/nm-publikationer.htm?ResID=95

**Se mange flere
fortidsminder på**

www.fortidsmindeguide.dk

**- og send os gerne dine egne fotos
og kommentarer fra et besøg**